

Enim on Eesti õpetajad alakoormatud algkoolides, samas kui 35% gümnaasiumiõpetajatest töötab üle normkoormuse.

Õpetaja ja palk

Uku Mats Peedosk

Riigikontrolli tulemusauditi osakonna audiitor

Õpetajate töötasu tõstmisest on igal aastal juttu kui prioriteedist ning palka on järjepidevalt üritanud tõsta iga valitsus. Ometi pole suudetud õpetajate rahulolematust palgatõusudega vaigistada ning ikka ja jälle on õhus streigiähvardused. Mida ette võtta, kui riigil ei jätku raha tõsta õpetaja palk tasemele, millega oleksid rahul kõik asjaosalised?

Riigikontroll viis 2003. aastal läbi auditi, millega uuris muu hulgas õpetajate kutsekindlust ja tööga rahulolu mõjutavaid tegureid. Jõudsime järeldusele, et töötasu numbriline suurus ei määra töömotivatsiooni sugugi ainsana. Peale palgatase määramise olulist rolli tasustamissüsteemi ülesehitus. Et paljud õpetajad ei olnud sellega rahul, võib väita, et peale vaidluste töötasu suuruse üle tuleks paremini läbi mõelda ka see, kuidas palka maksta.

Ilmselt on raske leida inimest, kes on oma palgaga lõplikult rahul. Enamasti

leitakse ikka, et "teised" saavad liiga palju ja "mina" liiga vähe. Õpetajate rahulolematusest rääkides tuleb käsitleda nii teiste sektorite palgatase kui ka õpetajate enda palgavahesid.

"Minu" palk versus "teiste" palk

See, et õpetaja palk jääb alla muude sektorite palkadele, vastab tõele vaid osaliselt. Eesti tasakaalustamata regionaalse arengu tõttu on keskmised sissetulekud maakonniti suhteliselt erinevad. Kuna õpetajate töötasu määratakse riigi tasandil, erinevad nende palgad piirkonna keskmisest. Õpetaja keskmine töötasu jääb piirkondlikule keskmisele palgale alla vaid Tallinnas, Harjumaal ja Tartus, kõigis teistes regioonides saavad õpetajad palka keskmisest enam.

Tasustamissüsteemi õnnestumist või ebaõnnestumist näitab see, kuivõrd õiglasena tunnetatakse enda palka võr-

reldes ametikaaslaste palgaga. Praegu kujuneb õpetaja palk ametijärkude (nooremõpetaja, õpetaja, vanemõpetaja, õpetaja-metoodik) ja normkoormuse (18–24 kontakttundi nädalas) alusel. Võrreldes teiste Euroopa riikidega, on Eesti õpetajate palgaerinevused imeväikesed ja maksmise süsteem jäik. Rohkem ja paremini töötaval õpetajal pole võimalik teenida kolleegidest oluliselt enam. Samas pole mingit probleemi maksta vähem neile, kellele koormust ei jagu.

Formaalne ametijärk

Ametijärgu tõstmist kui ühte kahest töötasu kujundavast tegurist peaksid õpetajad tunnetama innustava väljakutsena. Paraku ei tunnetata.

Nooremõpetajast õpetajaks saada on pärast aastast töötamist hõlbus. See toimub üsna automaatselt, atesteerimisel on pigem sümbolne roll. Vanemõpe-

taja ja õpetaja-metoodiku ametijärgu omandamine aga nõuavad palju lisatööd, mille maht ei ole proportsionaalne töötasu suurenemisega, ja seda ilmselt tasu kahjuks. Nii ei huvitugi paljud õpetajad kõrgema ametijärgu omandamisest. Väheseks jääb ka koolijuhite huvi, seda kahel põhjusel: esiteks võib vanemõpetajate suur osakaal kooli eelarve lõhki ajada; teiseks tuleb koolile kõrgemat ametijärku taotlevatelt õpetajatelt pigem muret, sest suur osa järgu taotlemiseks tarvilikust lisatööst on suunatud koolist välja.

Pealesunnitud alakoormus

Eesti õpetajaskonna võib koormuse alusel jaotada kolmeks ligikaudu võrdseks osaks: alla normkoormuse töötab 34%, normkoormusega samuti 34% ja üle normkoormuse 32% õpetajatest. Koormus sõltub palju koolitüübist. Enim on õpetajad alakoormatud algkoolides, samas kui 35% gümnaasiumide õpetajatest töötab üle normkoormuse.

Olukord on probleemne eeskätt seetõttu, et töötamine alla normkoormuse ei ole enamasti vabatahtlik, vaid pealesunnitud. Väikestes koolides lihtsalt ei jätku õpetajatele piisavalt koormust. Seetõttu jääb väga väikeseks ka palk, mis innustab pedagooge alternatiivset elatusallikat otsima.

Peidetud töö

Teine töökoormusega kaasnev kitsaskoht on koormuse arvestamise alus. Praegu arvestatakse seda ainult kontaktundide arvu järgi. Klassitundide taga peitub aga ohtralt lisatööd.

Kõik oleks lihtne, kui kõik õpetajad teeksid ühepalju lisatööd. Juhtumiuuringust selgus aga, et lisatöö maht erineb üpris palju nii õppeainete, õpetaja staaži kui aktiivsuse lõikes. Mõne aine õpetajatel on rohkem lisatööd kui teistel. Näiteks võib tuua emakeeleõpetajad, kel on hulgaliselt vihikuid parandada. Samuti peavad nooremad õpetajad iga tundi enam ette valmistama kui nende staažikamad kolleegid, kel konspektid ja töökogemus varasematest aastatest olemas. Ja lõpuks, erinev on ka õpetajate töömoraal – igaühe südametunnistusest sõltub, kui tõsiselt ta oma kohustusi võtab (vt joonist).

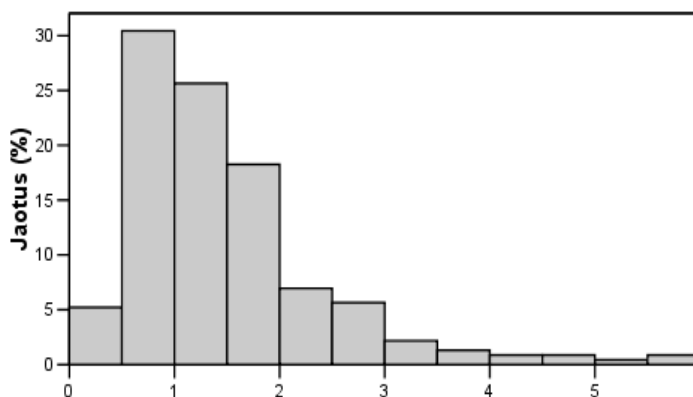
Olukorda saaks parandada, hajuta-

	Algkool	Põhikool	Gümnaasium
Üle normkoormuse	12%	27%	35%
Normkoormusega	30%	34%	35%
Alla normkoormuse	58%	39%	30%

Tabel 1. Õpetajate töökoormus (osakaalud on arvestatud põhikohaga töötavate õpetajate jaotuse alusel).
Allikas: Riigikontrolli veebiküsitlus.

Palume sul mõelda oma keskmisele tööpäevale. Kui palju aega kulub järgmiseks tegevuseks?	Osakaal
klassitundide läbiviimine (akadeemiliste tundide arv)	35%
tundide ettevalmistamine ja muu õppemetoodiline tegevus	25%
tundidega kaasnev järeltöö (vihikute ja kontrolltööde parandamine)	14%
individuaaltöö laste ja lastevanematega	7%
organisatsiooni arendamine, koosolekud ja grupitööd ning nendeks valmistumine	4%
aruandlus	4%
õpilasürituste korraldamine	5%
kolleegide nõustamine ja juhendamine	2%
muu tegevus	3%

Tabel 2. Õpetajate tegevuse suhe kogu tööaega.
Allikas: Riigikontrolli juhtumiuuring.

Joonis. Õpetajate lisatöö maht ühe klassitunni kohta (tundides). Horisontaalteljel on õpetajaskond jaotatud 12 grupiks, lähtudes sellest, milline on kellegi lisatöö maht (tundides) ühe klassitunni kohta. Vertikaaltelg näitab vastava grupi osakaalu õpetajaskonnast.
Allikas: Riigikontrolli juhtumiuuring.

des tasustamist, suurendades kooli ot-sustusõigust palgamaksimisel. See võimaldaks senisest enam arvestada iga õpetaja tegelikku koormust, oskusi, töötahet ja võimeid ning maksta töötasu vastavalt sellele. Samas eeldab see pädevaid ja kõrge eetikaga koolijuhite, et vältida omavoli ja põhjendamatuid subjektiivseid hinnanguid. Riski maandaks õpetajate ja kooli hoolekogu rolli suurem tähtsustamine.

Samuti peaks koolivõrku kujundades ja õppekavu koostades muu olulise hulgas silmas pidama, et enamik koole tuleks toime normkoormuse pakkumisega.

Motiveeriv, hästi korraldatud tasusüsteem annab õpetajale põhjuse teha vastutasuks head tööd.

